

АВРАТИНСЬКИЙ БІЙ В КОНТЕКСТІ ДРУГОГО ЗИМОВОГО ПОХОДУ

Останнім часом з'явилась значна кількість публікацій, присвячена подіям Другого Зимового походу військ армії УНР 1921 р., який ще увійшов у історію визвольних змагань українського народу під назвами «Листопадовий рейд» або «Льодовий похід». Більшість досліджень воістину героїчної кампанії, організованої інтернованими українськими патріотами, зводиться до трагедії під селом Базар теперішнього Народицького району Житомирської області, де було розстріляно 359 вояків армії УНР, що входили до складу Волинської групи.

Бесарабській та Подільській армійським групам приділяється менше уваги, оскільки їхнє завдання фактично зводилось до відтягування основних сил більшовицьких військ від головного Волинського підрозділу. Але це не значить, що вони відіграли менш важливу роль у спробі підняти всеукраїнське антибільшовицьке повстання. Зокрема, це стосується Подільської групи, один з найгучніших боїв якої пройшов на території сучасного Любарського району.

Подільська група в кількості 380 бійців, які не мали достатнього озброєння й відповідної амуніції (140 гвинтівок, 2000 набоїв, половина людей без належного вбрання та чобіт) 25 жовтня 1921 р. під командуванням підполковника Палія-Сидорянського проривається на українські території [1].

Пройшовши з боями Проскурівський та Лeticівський повіти, повстанці опиняються на Любарщині, де перші гострі сутички з ворогом відбулися в районі сіл Рогізно – Семенівка [2, с. 12].

Аналізуючи спогади учасників походу, які через брак іншорідних джерел стали фундаментом здійснення сучасних історичних досліджень, слід звернути увагу на присутню у них неоднозначність, пов'язану з питанням зміни керівництва Подільською групою. Зокрема, учасник походу поручник Дмитро Зоренко вказує, що між Семенівкою та Браталовом поранено підполковника Палія-Сидорянського [3, с. 157]. Посилаючись на нього, В. Верига зазначає, що керівника Подільської групи поранено у бою власне під Семенівкою [4, с. 65]. Мабуть, таке судження автор висловив, не повністю розібравшись у дещо розмитих з цього приводу спогадах учасника походу.

У мемуарах інших представників Подільської групи чітко зазначається, що М. Палій-Сидорянський був поранений під Авратином. Наприклад, майор 4-го Київського кінного полку армії УНР М. Старовойт зазначає, що після бою під Авратином 1 листопада «Полковник Палій, сот. Маслівець і кілька козаків були ранені. Ніякої медицини не було. Був, здається, один лише санітар, що міг зробити перев'язку... Палій, а з ним і Шолін, повертаються до Польщі... Командування перебирає полк. Чорний, що заступив полк. Палія» [5, с. 34]. Полковник Чорний теж підтверджує, що Палій був поранений у бою, який відбувався на відстані близько кілометра від с. Авратина [6, с. 136].

Опираючись на мемуарні джерела, відомий любарський краєзнавець Віктор Канчура узагальнює: Палія поранено у полі між Малим Браталовим та Авратином [2, с. 13]. Дійсно, за своєю масштабністю збройне протистояння більшовицьких військ та відділу армії УНР під Авратином не можна вестися лише до кульмінації під цим населеним пунктом. Фактично воно розпочалося біля Малого Браталова, де стояв обоз Подільської групи, зачепивши тогочасні Білі хутори (район сіл Коваленки і Панасівка) і околиці Кириївки.

В усіх спогадах про бій під Авратином присутній епізод непорозуміння між більшовицькими військовими частинами. Він з деякими відмінностями та доповненнями, що дозволяють вималювати цілісну картину подій, викладається авторами. Так, С. Чорний, охарактеризувавши критичну ситуацію оточеної з усіх боків і вже дещо розпорошеної по місцевості Подільської групи, зазначає: «На допомогу нашому загоні прийшла ворожа батарея... запримітивши колону московської піхоти, гадала, що то наш загін, і відкрила по ній гарматний вогонь. Піхота змушена була... сховатися в лісі... З лісу... було чути сильну стрілянину... то московська піхота провадила бій із московською ж кіннотою, яка мала намір ударити по загоні збоку, а замість загону напала на свою піхоту» [6, с. 137].

Д. Зоренко дає пояснення непорозумінню між частинами червоних. З його спогадів випливає, що командир однієї із застав разом з особовим складом на виході із Авратина натрапив на більшовицьку військову частину, в якій налічувалось до 300 осіб. Зметикувавши, він використав хитрість, до якої неодноразово вдавались запорозькі козаки і яку М. Старовіт називає «однією з тактик партизанської боротьби» [5, с. 35]. «Командир нашої застави... з криком: «Товаріщі, спасайте», – кинувся до ворожого командира й, показуючи на ворожу ж кінноту за селом, доповів, що це бандити хочуть оточити піхоту. Москалі, швидко зайнявши позицію на околиці села, почали обстрілювати своїх... Отже щасливий збіг обставин урятував піхоту, нав'язавши переслідувачам більш як годинну бійку зі своїми ж» [3, с. 159].

Про відсутність чіткого командування між розрізненими більшовицькими частинами свідчить спогад одного із учасників бою під Авратином, який «...бачив советське панцерне авто. Воно під'їхало до села, стало на горбку між вітряками, випустило кілька черг по селі і, очевидно, не розібравшись у ситуації, повернулось і зникло» [5, с. 34].

Бій під Авратином закінчився маневром Подільської групи до Липного, звідки вона рушила на невдале з'єднання із головними силами армії УНР під командуванням Омеляновича-Павленка.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Малихін Ю. Трагедія і слава Базару / Ю. Малихін // Місто. – 2003. – 27 листопада.
2. Канчура В. Остання спроба. Події Другого Зимового походу на Любарщині / В.Канчура // Український національно-визвольний рух XX ст.: ідейно-політичний, організаційний та військовий аспекти (до 90-річчя Другого Зимового походу, 70-річчя похідних груп ОУН та 70-річчя Олевської республіки): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Житомир, 18-20 листопада 2011 р.) / [за ред. Ю.В.Малихіна, Г.Л.Махоріна, С.В.Стельниковича]. – Житомир : Рута, 2011. С. 11–16.
3. Зоренко Д. На партизанці / Д.Зоренко // Другий Зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. [редакт. Н.Удовиченко]. – К.: Фондація ім. О.Ольжича, 1995. – С. 147–168.
4. Верига В. Листопадовий рейд / В.Верига. – К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1995. – 192 с.
5. Старовіт М. У Листопадовому рейді (спогади учасника) / М.Старовіт. – Б.м. – 1968. – 55 с.
6. Чорний С. Сторінка з Другого Зимового походу / С.Чорний // Другий Зимовий похід. Листопадовий рейд. Базар. [редакт. Н.Удовиченко]. – К.: Фондація ім. О.Ольжича, 1995. – С. 133–146.